

Bozi bráhmani lidé
Čtyři tisíciletí hinduismu

Bozi, bráhmani, lidé Čtyři tisíciletí hinduismu

SIDDHAIKA
Meziskopé organizace na podporu staroindického
Knihy se

N A K L A D A T E L S T V Í Č E S K O S L O V E N S K É A K A D E M I E V Ě D

Bozi, bráhmani, lidé *Čtyři tisíciletí hinduismu*

Naše původní literatura o Indii se již může pochlubit slušnou řádkou knih, od uměleckých a cestopisných reportáží až po populárně vědecké rozbory a monografie o významných postavách moderní Indie. Chyběla však mezi nimi dosud publikace o jevu, bez něhož si starou ani dnešní Indii nelze vůbec představit a bez jehož pochopení jí také nelze do hloubky porozumět – o hinduismu.

Tuto citelnou mezeru se pokusil vyplnit kolektiv dvanácti československých indologů, který rozebírá a vykládá hinduismus nejen jako nejrozšířenější indické náboženské vyznání, ale také jako nejširší základnu tisícileté indické kultury a jako sociální organizaci převážně většiny indického obyvatelstva. Ve dvaceti kapitolách je tu vylíčen vývoj hinduismu od jeho počátků, které nalzáme v tzv. protoindické kultuře, přes védské údobí a bráhmanismus až po dnešní dobu, která v nejednom směru mnoho neubrala hinduismu na jeho hlubokém vlivu na život jednotlivce i celé společnosti. Nejvíce pozornosti je ovšem věnováno roli, kterou hraje hinduismus v dnešní Indii, a to v jejím všedním i svátečním životě, v její kultuře i v jejím nedávném boji za politickou samostatnost.

Charakteristickým rysem knihy, kterou autoři psali pro nejširší obec čtenářů je, že v ní využili nejen bohaté indické a mimoindické literatury, ale především svých osobních zkušeností a poznatků. Proto se snažili vybrat z nepřehledného množství problémů ty nejzákladnější a zodpovědět všechny otázky, s nimiž se nejčastěji setkávali při besedách a přednáškách o Indii: jak vznikly kasty a jaké je jejich místo v dnešní společnosti; co je to jóga a kdo jsou to „svatí mužové“; jak je to s dětskými sňatky a s upalováním vdov; proč jsou některá zvířata v Indii posvátná; odkud pramení a jak se projevuje v životě víra ve stěhování duší atd.

Výklad autorů je doprovázen bohatým ilustračním materiálem. Hodnotu knihy zvyšuje rejstřík, který je se svými stručnými výklady současně jakousi malou encyklopedií indických reálií.

Boží bráhmani lidé

Čtyři tisíciletí hinduismu

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD
VĚDECKÝ REDAKTOR
AKADEMIK JAROSLAV PRŮŠEK
RECENSOVAL DR. ERICH HEROLD

DUŠAN ZBAVITEL
(hlavní redaktor díla),
IVO FIŠER,
VILÉM GAMPERT,
MILADA GANGULIOVÁ,
HANA KNÍŽKOVÁ,
MILOSLAV KRÁSA,
JAN MAREK,
BORIS MERHAUT,
ELIŠKA MERHAUTOVÁ,
VLADIMÍR MILTNER,
OTAKAR PERTOLD,
KAMIL ZVELEBIL

NAKLADATELSTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ
AKADEMIE VĚD
PRAHA 1964

Předmluva

Dvanáctičlenný kolektiv českých indologů předkládá v této knize všem zájemcům o Indii devatenáct kapitol, jejichž úkolem je přiblížit a vysvětlit čtenářům hinduismus, jeho historický vývoj a nejpodstatnější rysy.

Měli bychom jistě především začít *definici hinduismu*, jenže už při tomto začátku narazíme na potíže, které se zdají zatím nepřekonatelné. Nikomu v Indii ani ve světě se dosud nepodařilo definovat hinduismus uspokojivým způsobem; a ve vymezení, co vlastně patří k hinduismu, vládou veliké rozpory. Štřetli se s nimi už Britové v dobách, kdy byla Indie součástí jejich koloniální říše, a nebyly to pro ně vždy jen problémy ryze teoretické. Každých deset let, při každém sčítání lidu v Indii se museli vyrovnávat s otázkou, koho při určování náboženství obyvatelstva zařadit do rubriky hinduismu; britské soudnictví se honosilo tím, že respektuje zvykové náboženské právo u hinduistů a muslimů, takže i tu bylo leckdy nutné vést přesnou hranici; koloniální armáda dělila jednotky podle náboženského vyznání, neboť kastovní předpisy hinduistů vyžadovaly ohled na nejednu stránku praktického života, například stravování atd. A tak se po celá desetiletí táhnou odbornou literaturou nekonečné diskuse na toto téma, v nichž jednotliví mluvčí projevují názory, které si nezdá se přímo odporují.

Není proto divu, že v posledních letech začíná převládat mínění, že hinduismus nelze prostě vůbec definovat a že i vymezení pojmu hinduista může být jen přibližné; mimochodem – indická vláda při posledním sčítání lidu v roce 1961 vyřešila otázku tak, že rubriku náboženského vyznání z censu prostě škrtnla. Jako velmi příznačný lze uvést alespoň jeden hlas – indického autora knihy o původu a vývoji kastovníctví G. K. Pillaie:

„Co je to hinduismus? Nikdy na tuto otázku nedostanete určitou odpověď. Neustále vás budou odkazovat na vědy, zejména na Rgvéd, v němž toho z hinduismu najdete velmi málo; nebo na upanišady, které si většinou odporují, na sútry, jimž bez vysvětlení nelze rozumět, nebo na purány, které byly skládány pro důvěřivce a ne pro inteligentní lidi. Člověk může ze zoufalství jít za náboženským učitelem, ať už vypadá sebeméně nábožensky. Je-li to konvenční bráhman, poradí vám, abyste počkal, až se sám znovu narodíte jako bráhman. Zajdete-li za stoupencem védanty, odkáže vás na Šankarovu filosofii, která dovede člověka připravit o nervy, nebo na Rámánudžovy odchylky. Vyhledáte-li stoupence reformní sekty Bráhmasamádže,

dozvíte se, že hinduismus je forma křesťanství tradovaného bráhmanským způsobem. Ale mnoha tazatelům se nepodaří v žádné z těchto kategorií narazit zrovna na maják a nezbude jim, než se spokojit s kterýmkoli svatým mužem, který chodí polonahý, ne-li zcela nahý, vypadá ohavně se svým tělem pomazaným popelem a s vlasy zalepenými hlinou, často páchne kouřem konopí nebo opia, v ruce drží žebračkou misku a na rtech má kletby a zaklínání. I ten, kdo by byl ochoten se stát žákem takového svatého muže, naučil by se moc málo; nanejvýš tak ještě pár průpovědí a duševních a tělesných cviků.“

^ Autor těchto tvrdých slov zastává jistě stanovisko hodně příkré a radikální, a přece mu nelze upřít pravdivost. Hinduismus není jednotný systém, jehož charakteristické znaky by bylo možno shrnout a vyčísřit, jak jsme tomu zvyklí u jiných světových náboženství. Jedním z hlavních zdrojů potíží – i když ne jediným – je zřejmě skutečnost, že hinduismus není ani zdaleka jen náboženství, že lze-li jej vůbec nějak jednodušeji charakterizovat, pak jako *nábožensko-sociální organizaci převážně většiny indického obyvatelstva*. Přídomek sociální je tu, jak se čtenář dozví na nejednom místě naší knihy, obzvláště důležitý a charakteristický.

Ani po stránce ryze věroučné není však snadné vést přesnou hranici mezi hinduismem a jinými věrami, které se v Indii vyskytují, především islámem, buddhismem, džinismem a křesťanstvím. Jinak by stěží mohl například Barth prohlásit, že „buddhismus je konec konců jen jedna z tváří hinduismu,“ nebo východobengálský asketa Abdul Bárik tvrdit, že je hinduistou i muslimem současně. Příčinou této nejasnosti je nesporně okolnost, že hinduismus nemá vyhraněnou teologickou nauku, že je po věroučné stránce krajně tolerantní k názorům svých vyznavačů, že nemá žádné kredo a nezná pojem hereze. Ne náhodou nemá ani jednotnou církevní organizaci, papeže nebo nějaký koncil, který by rozhodoval o věcech víry. Není ani monoteistický ani polyteistický, protože připouští víru v jednoho boha stejně jako uctívání desítek a stovek bohů a bohyň; a hinduistická společnost nepřestane považovat za svého člena ani toho, kdo se vydává za boží vtělení, ani ateistu, který věří jen v přírodu a její zákony. Příznačná je v tomto směru praktická rada Ketkarova považovat za hinduistu „každého Inda, který neodpadl od hinduismu, tj. nepřihlásil se k jinému náboženství.“

Každého *Inda*, jak říká Ketkar; a na toto slovo je třeba položit největší důraz. Hinduistou může dnes totiž být opravdu jen Ind, narozený z indických rodičů nebo alespoň jednoho indického rodiče. Hinduistkou se nemohla stát ani proslulá anglická teosofka Annie Besantová, která to dotáhla až na předsedkyni Všeindického národního kongresu, hlavní moderní politické bašty hinduismu, ani Margaret Nobleová, známá pod jménem Sestra Nivédita, jež v „hinduistické“ horlivosti jistě předčila převážnou většinu svých indických současníků, a to jen z toho jediného důvodu, že jejich rodiče nebyli Indové. Je tedy hinduismus náboženstvím výlučně indickým, jehož „vyznavatelem“ se člověk stává rodem nebo nanejvýš, kde došlo v rodině – i v dosti vzdálené generaci – k odpadnutí k jinému vyznání, zpětnou konverzí k hinduismu.

Indičtí autoři rádi hovoří o hinduismu jako o *národním* indickém náboženství; jistě však nemůžeme uznat jejich tvrzení, že indické obyvatelstvo tvoří jediný národ,

protože Indie je typickým mnohonárodnostním státem s početnými kmeny původních obyvatel. Na druhé straně jsou dnes k hinduismu počítány i různé kmeny, jejichž odnože sídlí mimo indické území, např. v Barmě, Tibetu nebo Afghánistánu, ale jen tou složkou, která je usazena v Indii. Aby byl obraz úplný, doplníme si jej o dosti početné indické menšiny, usazené například v Africe a na různých ostrovech v Indickém a Tichém oceánu, které se dodnes hlásí k hinduismu.

Je však příznačné, že převážnou většinu indických národů a národností spojuje společná tradice, v níž převládají právě hinduistické prvky. Přes všechny lokální rozdíly a odchylky, leckdy dosti značné, je hinduismus a zejména jeho sociální organizace jakýmsi výsledkem celoidické historické syntézy, která patří k obrazu dnešní Indie právě tak, jako individuální národní zvláštnosti a osobitosti. Pokud se v Indii v posledních letech s takovou oblibou zdůrazňuje heslo „jednota v rozdílnosti“ (unity in diversity), je často touto jednotou míněn právě hinduismus.

V minulosti se hinduismus šířil i mimo indické území, zejména do Zadní Indie a dnešní Indonésie; tak třeba indonéský ostrov Bali je označován za hinduistický a hinduistické chrámy nalezneme roztroušeny po Laosu stejně jako Kambodži. Z moderní doby již podobné případy nejsou známy; Rámakrišna a Vivékánanda sice propagovali své filosofické a teologické názory v Evropě a Americe a získávali tu početné přívržence, ale ty by indičtí pravověrní hinduisté za své souvrce nikdy neuznali. Hinduismus jako náboženství se omezil na Indii a uzavřel se v jejích hranicích.

Tvrzení o obdivuhodné toleranci hinduismu je nepopíratelné, ale jen pokud hovoříme o toleranci ve smyslu věroučném a ideovém. Jenže hinduismus, jak už bylo řečeno, není jen náboženství; je to současně útvar *sociální*. Rozdělil všechny své vyznavče do četných skupin, kast a podkast, mezi nimiž nepřipouští možnost přechodů a jimž tradice stanovila nepřehlednou řadu příkazů a zákazů, týkajících se nejrůznějších stránek společenského, rodinného i soukromého života. A zde už u pravověrných hinduistů nemůže být o nějaké toleranci ani řeči.

Právě tato okolnost způsobuje, že hinduismu se ani v současné Indii prostě nelze vyhnout, že tu na každém kroku pozorovatel narazí na nejrůznější zvláštnosti, které jsou bez pochopení hinduismu prostě nevysvětlitelné. A to je také hlavním důvodem, proč jsme napsali tuto knihu. Z vlastních zkušeností jsme se přesvědčili, že proniknutí pod povrch jevů soukromého i společenského života v Indii, indické kultury, literatury a umění a v nejdnom ohledu i indické politiky a hospodářství vyžaduje důkladné seznámení s hinduismem, a to čím důkladnější, tím lépe. Proto není naše kniha ani zdaleka jen knihou o náboženství, i když se k němu musíme v každé kapitole znovu a znovu vracet.

Šlo nám pochopitelně především o *moderní Indii*, v jejímž životě a kultuře hraje hinduismus dodnes nesmírně významnou roli, zejména tam, kde jsou soustředěny alespoň tři čtvrtiny všeho indického obyvatelstva – na venkově. Moderní velkoměsta a jejich civilizace vytlačují stále výrazněji hinduistické vlivy ze života i z kultury, ale z větší části negramotný venkov je konzervátorem všech složek hinduismu až do dnešního dne. Postup moderních idejí je tu velmi pomalý a bariéry, kterými hinduis-

mus obehnal venkovské obce svých příslušníků, příliš vysoké a pevné. Ale i sem už citelně zasáhla moderní doba, a osvětová činnost reformátorů typu M. K. Gándhího a osvobození Indie vytvořily předpoklady k postupné přeměně zastaralého způsobu života indické vesnice, k jejímu hmotnému i kulturnímu povznesení, jemuž ani hinduismus nebude jistě navěky s to odolávat. A tak bude rok za rokem povolna antikvováno mnohé z toho, co ještě dnes popisujeme ve své knize jako existující a přežívající jevy.

Každý pokus o výklad současného hinduismu by však byl zcela miarný bez důkladnějšího rozboru jeho *historického vývoje*; neboť převážná většina jeho složek je založena na tradici, jejíž počátky se často ztrácejí kdesi v nedohledné minulosti. Proto jsme také v naší knize věnovali tolik místa nejen starým fázím hinduismu, ale i etapám, které předcházely jeho vzniku – protoindické prehistorii, védské době i údobí bráhmánismu, z něhož se za vydatného působení neárijských vlivů hinduismus konstitoval; a pro srovnání připojujeme výklad o jednom z hlavních domácích rivalů hinduismu, o džinismu. Jestliže i tak zůstane čtenáři nejedna stránka vývoje hinduismu nejasná, nechť to nepřičítá jen naší autorské neschopnosti; v historii Indie je ještě příliš mnoho bílých míst, která se vědeckému bádání dosud nepodařilo zaplnit.

Typickým rysem hinduismu je jeho *mnohostrannost*, jeho zasahování do nejrozmanitějších oblastí lidského života a činnosti. Většina dosavadních pokusů o uspokojivý výklad hinduismu ztroskotala především proto, že šlo o pokusy jednotlivce, který nemohl sám zvládnout tak rozsáhlou škálu oborů a odvětví. Odtud náš kolektivní přístup k této široké látce, odtud také členění naší knihy na monotematické kapitoly. Ani tak jsme nemohli vyčerpat všechno, čemu by bylo třeba věnovat pozornost, nejedno téma jsme byli nuceni připomenout jen krátkou poznámkou v závěrečném „kaleidoskopu“ a nejedno zcela vypustit. Naštěstí však, i když je naše kniha první českou publikací věnovanou výlučně hinduismu, není ani zdaleka prvním českým příspěvkem k jeho poznání. Jsou tu již četné překlady ze staroindických i novoindických literatur, české vydání obsáhlé Rádhakrišnanovy „Indické filosofie“ a mnoho cestopisných a populárně vědeckých knih a článků; ty nejpodstatnější jsme připomněli čtenáři, který by chtěl v seznamování s hinduismem pokračovat, v bibliografickém přehledu na konci knihy, kam jsme zařadili také alespoň několik nejceněnějších spisů cizojazyčných. Na druhé straně však musíme čtenáře varovat před převážnou většinou české teosofické literatury, která až na ojedinělé výjimky rozhodně k správnému poznání hinduismu nemůže přispět.

Indická slova jsme přepsali do češtiny způsobem, jehož běžně používáme v populární a překladové literatuře. Abychom však nemátli čtenáře, sjednotili jsme přepis slov a jmen, která mají ve staroindičtině a v jednotlivých novoindických jazycích různá znění, na společný tvar. Nepíšeme tu proto například Krišna a Rám, jako při překladu z hindštiny nebo bengálštiny, nýbrž Kršna a Ráma, jak tato jména nalézáme v sanskrtu. Několik drobných odchylek od běžného transliteračního systému bylo pak vyvoláno snahou maximálně odlišit slova s velmi podobným zněním, ale různým významem.

Závěrem je třeba čtenářům připomenout, že by nemohlo být nic horšího a nespřímnějšího, než kdyby se nechali některými fakty líčenými v naší knize strhnout k pocitům nadřazenosti a pohrdání vůči Indii a jejímu lidu. V historii všech náboženství světa jsou kapitoly, jejichž studium moderního člověka rozhodně nenadchne. Konec konců neměl hinduismus nikdy nic podobného svaté inkvizici ani neorganizoval loupežné výpravy do cizích zemí, nežehnal válečným zbraním a neživil ve svých stoupcích ducha náboženské svárlivosti a nesnášenlivosti. Jako indologové máme k Indii vřelé osobní vztahy; a jestliže ve své knize líčíme nepokrytě a bez sympatií všechno záporné, co z hinduismu v dnešní Indii přežívá, chceme tím jen podtrhnout význam zápasu, který bude muset Indie svést se všemi těmito negativními jevy a přežitky, aby její lid mohl rychleji dosáhnout lepších ztřtků.

DUŠAN ZBAVITEL

neminulo účinkem. Brahma poručil Ganze, aby sestoupila na zem. Ale řece se z nebe příliš nechtěla, a proto se rozhodla, že svým pádem rozbije zemi na kusy a zničí ji. Nepočítala však se Šivou a jeho silou. Šiva nastavil padající řece hlavu a ta se zapletla do jeho dlouhých vlasů a tak dlouho se točila sem a tam, až se unavila a trvalo jí velmi dlouho, než z té spleti našla cestu ven. Ale to už byla mírná a poslušně sestoupila v sedmi proudech na zem. Tak se prý zrodilo sedm nejposvátnějších řek. Jeden z toků se pak valil k popelu mrtvých synů Šágarových a oživil je.

V řece, která měla takovou moc a sílu, hledají Indové spásu dodneška. Od paměti je Ganga cílem pravověrných hinduistů, kteří chtějí v jejích vodách smýt své hříchy nebo dosáhnout konce koloběhu svých životů; snem každého věřícího hinduisty je zemřít a být spalán na břehu Gangy, aby jeho popel mohl být vhozen do jejích svatých vod. Nejlepší je ovšem zemřít v *Banđrasu*, slavném městě Šivově.

Sem dospěje Ganga až po dlouhé pouti; čirá horská bystřina, pramenící v malé jeskyni zvané Kravská tlama na úpatí ledovce Gangótrí a řítící se s hukotem přes žulové balvany, se v rovině mění v mohutný, kalný veletok. Jako milníky leží na jeho cestě vyhlášená poutní místa: *Déva prajág*, zvučící hymnami k oslavě bohyně Gangy, *Hardvár* a *Iláhábád*, jak muslimové přejmenovali staroindický *Prajág*, který je obzvláště významný. Leží totiž na soutoku tří řek – Gangy, Jamuny a neviditelné Sarasvatí. Soutoky řek jsou ovšem rovněž posvátné a tento z nich je nejposvátnější.

Všechno však zastíňuje sláva Banárasu s proslulými gháty, nesčetnými chrámy, tisícilavými zástupy poutníků a svatou vodou Gangy. Té příkládají poutníci největší význam. Házejí do ní popel a ohořelé zbytky mrtvol, koupou se v ní, pijí ji a odnášejí si ji s sebou domů, často sta a tisíce kilometrů, aby se jí dostalo také těm, kdo nebyli tak šťastni a nemohli sami vykonat pouť, jež patří k povinnostem ortodoxního hinduisty.

Hinduistické chrámy

Indickou krajinu si ani nelze představit bez chrámů. Patří k Indii, jsou jedním z jejich charakteristických znaků a dodávají jí svými osobitými tvary nenapodobitelného původu. Jejich věže se zdvihají k nebi na nedozírných pláních i na pahorkatinách nebo se skrývají ve stínu horských velikánů. Některé stojí stranou lidských obydlí víceméně zapomenuty a jejich sláva patří dávné minulosti, jiné jsou dodnes vyhledávanými poutními místy.

Nejvíce chrámů je zasvěceno hinduistickým bohům. Tvoří často celá chrámová města, do nichž proudí zástupy poutníků až z odlehklých částí Indie. K nejslavnějším a nejposvátnějším patří Banáras, Hardvár, Káňčipuram, Mathura, Dváraka, Ajódhja a Udždžain; jsou uváděna v průvodcích turistů i v hinduistických příručkách jako klasická poutní místa, jež má každý pravověrný Ind navštívit alespoň jednou za život. Posvátných chrámů je však mnohem víc a o žádném z nich nelze říci, že by byl méně oblíben a navštěvován. Patří k nim Bhuvaněšvar a Purí v Urise, Sómnáth v Gudžarátu, Kalkata v Bengálsku, chrámy v Maisúru, Hajdarábádu – chrámy všech indických států, neboť v každém je alespoň jeden, k němuž se váže stará hinduistická tradice nebo v němž je umístěna slavná socha či symbol, podle pověsti obdařený nadpřirozenou mocí.

Chrámy mají bizarní tvary a jejich stěny jsou značně členité a ozdobené bohatou skulpturou, takže jsou zajímavé nejen z hlediska náboženského, ale i po stránce umělecké. K nejkrásnějším patří středověké chrámy. V jižní Indii mají většinou tvar komolé pyramidy, zatímco severoindický sloh charakterizuje vysoká homolovitá věž doprovázená skupinou menších věžiček. Srdcem každého chrámu je cela, malá tmavá svatyně, v níž je umístěna hlavní ikona. Vlastní chrámová loď je někdy spojena s chodbou, jindy tvoří zcela samostatnou místnost, jejíž vchod bývá kryt stříškou. Tato struktura je v zásadě společná všem hinduistickým chrámům od nejstarší doby až do dneška. Různé odchylky nenarušují složení chrámových místností a projevují se spíše v půdorysu chrámu, jeho výšce a skulpturální výzdobě.

Starých severoindických chrámů se do dnešní doby dochovalo poměrně málo, mnoho jich bylo zničeno muslimskými vpády. Zato jižní Indie je pravou pokladnicí hinduistické architektury a skulptury. Chrámy jsou zvenčí i uvnitř zdobeny bohatými reliéfy, jež pokrývají jejich povrch od základů až po samý vrchol. Každý chrám je vlastně jedinou skulpturou, kamenným světem hinduistických bohů a bohyň v nadpřirozeném klidu i živém pohybu. Na jeho stěnách nenajdeme téměř jediné místo, kde by nebyla vytesána socha, soška nebo alespoň drobný rostlinný ornament. Tento rys je charakteristický pro všechny jihoindické slohy: pallavský, ve kterém jsou vystavěny starobylé chrámy z 6.—8. století v Mahábalipuramu a Káňčipuramu; pozdně pallavský (10.—12. stol.), jehož nejlepším dílem je Šivův chrám v Taňdžávúru; pándijský sloh, k němuž náleží slavné a hojně navštěvované chrámy v Maduře a Šřirangamu. Poslední z význačných stavebních slohů a sochařských stylů je vidžajanagarský, jehož vrcholná díla spadají do 16. století. Je ze všech jihoindických škol nejornamentálnější a dosáhl takové dokonalosti, že nebyl až dosud překonán.

Severoindické chrámy se dochovaly až z dob pozdějších a jsou po stránce stylu méně rozmanité. Nejvýznamnějším dokladem stavitelského a sochařského umění severní Indie jsou díla uriských mistrů z 10.—13. století, která jsou soustředěna zejména v chrámovém městě Bhuvaněšvaru. Hlavním námětem umělců tu byl Šiva; jemu byly zasvěceny všechny bhuvaněšvarské chrámy, z nichž se do dnešní doby dochovalo 500—600 staveb. Jejich skulpturální výzdoba je bohatá, zdaleka však ne do té míry jako u jihoindických chrámů. Je zde méně dekoračních prvků, zato tím více vyniká téměř klasické pojetí postav, zejména ženských, např. na slavné skulptuře „Matka s dítětem“ nebo „Dívka píšící dopis“.

Ve stejném slohu je postaven proslulý chrám Džagannáthův v Purí (12. stol.). Neméně známý je chrám Slunce v Konáraku (13. stol.), který byl kdysi jednou z největších a nejnádhernějších staveb v Indii. Vysoká věž již dávno spadla, ale velká chrámová loď přetrvala věky. Vedle obvyklých soch hinduistických bohů a bohyň v klasických postojích a pózách se tu objevují i náměty erotické, božské bytosti v milostném objetí a vzrušeném tanci, velmi živě a sugestivně zpracované. Tato tematika připomíná chrámy v Kháďžuráhu v Bundélkhandu vystavěné v 10.—11. století. Jsou mnohem menší a nižší než chrámy uriské, jsou bohatě zdobeny skulpturou vně i uvnitř a chrámové místnosti vytvářejí jednotné celky, neboť zde není spojovacích chodeb. Interiéry vynikají překrásně klenutými, jakoby ze dřeva vyřezávanými stro-

Pomníček sati
97—98

Bibliografie

V tomto přehledu uvádíme dostupnou literaturu v češtině a v světových jazycích, která doplňuje a prohlubuje látku probranou v naší knize. Zahrnutý jsou i některé překlady beletristických děl z indických literatur, tvořící součást hinduistické tradice nebo reagující na různé problémy hinduismu.

I. Všeobecná díla o hinduismu

- GLASENAPP, HELMUTH VON: Der Hinduismus. Religion und Gesellschaft im heutigen Indien. München (1921).
- DOWSON, JOHN: A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History, and Literature. London, 7. vyd. 1950.
- BASHAM, A. L.: The Wonder that was India. London 1954.
- NÉHRÚ, DŽAVÁHARLÁL: Objevení Indie. Praha 1957.
- ROLLAND, ROMAIN: Mystický a činný život dnešní Indie. Přel. J. Zaorálek. Praha 1931.
- ČUPR, FRANTIŠEK: Učení staroindické, jeho význam u vznikání a vyvinování názoru zvláště křesťanských a vůbec náboženských. Praha 1876—78.
- FIŠER, IVO — ZVELEBIL, KAMIL: Země posvátných řek. Praha 1959.
- GANGULIOVÁ, MILADA: Obrázky z Bengálska. Praha 1963.
- HEROLD, ERICH — ZBAVITEL, DUŠAN — ZVELEBIL, KAMIL: Indie zblízka. Praha 1960.
- LESNÝ, VINCENC: Dnešní Indie. Praha 1924.
- LESNÝ, VINCENC: Duch Indie. Praha 1927.
- LESNÝ, VINCENC: Indie a Indové. Pout staletími. Praha 1931.
- PERTOLD, OTAKAR: Cesty po Hindústánu (1909 — 1910). Praha b. r.
- PERTOLD, OTAKAR: Jihoindické vzpomínky. Črty a vzpomínky z cest. Praha 1919.
- PERTOLD, OTAKAR: Ze zapomenutých koutů Indie. Praha (1927).
- PERTOLDOVÁ, ANNA: S pokraje Indie. Hrst vzpomínek z Bombaje a z cest do vnitrozemí. Praha 1926.
- PŘIKRYL, JAROSLAV: Putování po Cejlonu a nejjihnější Indii. Praha 1934.

II. Překlady z indických literatur

- AMARU A BHARTRHARI: Sloky o lásce, moudrosti a odříkání. Přel. O. Friš. Praha 1959.
- Bhagavad-Gítá. Přel. P. Maternová. Klatovy 1920.

- Bhagavadgítá. Zpěv vznešeného. Přel. R. Janíček. Železný Brod 1945.
 Hitopadesa. Indické pohádky sbírky Moudré naučení. Přel. L. Kovář. Hustopeč 1887.
 JANÍČEK, RUDOLF: Bůh jsi ty! Odkaz staroindických Upanišad. Železný Brod 1945.
 JANÍČEK, RUDOLF: Zpěv indické duše. Poesie starých posvátných textů. Praha 1947.
 Lásky a odříkání. Výbor ze staré indické lyriky. Přel. O. Friš. Praha 1948.
 Sávitrí. Vítězství velké lásky. Přel. J. Roubal. Praha 1922.
 Soucitná smrt (Mahábháratam XII, 256). Přel. O. Friš. Praha 1949.
 VÁLMÍKI: Rámájanam. Přel. O. Friš. Praha 1957.
 Védské hymny. Přel. O. Friš. Praha 1948
 Z indických legend. Přel. O. Friš. Praha 1954.

- ÁNAND, MULK RÁDŽ: Nečistý. Přel. D. Steinová. Praha 1949.
 † Bengálské milostné balady. Přel. D. Zbavitel. Praha 1956.
 ČANDAR, KRIŠAN: Úplňková noc. Přel. J. Marek. Praha 1957.
 MUKERJI, DHAN GOPAL: Kasta a vyvržený. Román Inda. Přel. L. Zemanová. Praha 1932.
 MUKERJI, DHAN GOPAL: Rámah a Sítá. Přel. R. Janíček. Železný Brod 1945.
 PILLAI, T. ŠIVAŠANKARA: Červená ryba. Přel. K. Zvelebil. Praha 1960.
 PILLAI, T. ŠIVAŠANKARA: Dvě mírky rýže. Přel. K. Zvelebil. Praha 1961.
 PRÉM ČAND: Oběť. Přel. O. Smékal a M. Navrátil. Praha 1957.
 THÁKUR, RABÍNDRANÁTH: Domov a svět. Přel. A. Klášterský. Kladno, 2. vyd. 1927.
 THÁKUR, RABÍNDRANÁTH: Gora. Přel. D. Zbavitel. Praha 1959.
 THÁKUR, RABÍNDRANÁTH: Povídky, essaye a projevy. Přel. D. Zbavitel, M. Ganguliová a M. Zapletal. Praha 1960.
 THÁKUR: Sádhaná. Naplnění života. Přel. F. Balej. Kladno, 4. vyd. 1920.
 UPÁDHJÁJ, AJÓDHJA SINGH: Deobálá. Přel. V. Lesný. Praha 1911.

III. K jednotlivým kapitolám

1. Prehistorie hinduismu

- GAMPERT, VILÉM: Nejstarší civilizace pravěké Indie. Nový Orient 9, 1954, s. 154—156.
 MODE, HEINZ: Das frühe Indien. Stuttgart 1959. (Na str. 260—264 rozsáhlá bibliografie).
 WHEELER, SIR MORTIMER: The Cambridge History of India. Supplementary Volume: The Indus Civilization. 2. vyd. Cambridge 1960. (Na str. 104 další bibliografie).
 WHEELER, SIR MORTIMER: Early India and Pakistan to Ashoka. London, 2. vyd. 1960.

2. Od védů k bráhmánismu

- HILLEBRANDT, ALFRED: Vedische Mythologie I.—III. Breslau 1891—1902.
 Mass., 1925.
 BLOOMFIELD, M.: The Religion of the Veda. New York 1908.
 KEITH, A. B.: The Religion and Philosophy of the Vedas and Upanisads. Cambridge.

3. Od bráhmánismu k hinduismu

- DEUSSEN, PAUL: Sechzig Upanishaden des Veda. Leipzig 1897.
 GLASENAPP, HELMUTH VON: Entwicklungstufen des indischen Denkens. Halle 1940.
 HILLEBRANDT, ALFRED: Aus Brahmanas und Upanisaden. Jena 1921.

4. Učení hinduismu

- BHANDARKAR, SIR R. G.: Vaishnavism, Śaivism and Minor Religious Sects. Strassburg 1913.
 DAS GUPTA, S. N.: History of Indian Philosophy I.—IV. Cambridge 1923—49.
 PĚTIGORSKIĀ, A. M.: Materialy po istorii indijskoj filosofii. Moskva 1962.
 RÁDHAKRÍŠNAN, S.: Indická filosofie I.—II. Praha 1961.

5. Kult bohů

- ROY, S. C.: The Oráons of Chótá Nágpur: Their History, Economic Life, and Social Organisation Ranchi 1915.
 THURSTON, E.: Castes and Tribes of Southern India. Madras 1909.

6. Lásky a odříkání

- SCHMIDT, RICHARD: Liebe und Ehe im alten und modernen Indien. Berlin 1904.

7. Džinismus

- GLASENAPP, HELMUTH VON: Der Jainismus. 1926.
 JAINI, JAGMANDERLAL: Outlines of Jainism. Cambridge 1916.
 JHAVERI, H. L.: The First Principles of the Jain Philosophy. London 1910.
 PERTOLD, OTAKAR: Pojem spásy v džinistickém náboženství. Nový Orient 5, 1950, s. 128—130.
 PERTOLD, OTAKAR: Džinistická kosmologie. Universitas Carolina, Philosophica, 3, 2, s. 33—90 Praha 1956.

8. Hinduismus a literatura

- DASGUPTA, S.: Obscure Religious Cults. Calcutta, 2. vyd. 1962.
 GLASENAPP, HELMUTH VON: Die Literaturen Indiens von ihren Anfängen bis zur Gegenwart. Potsdam 1929.
 Indické literatury. Učební texty vys. škol. SPN, Praha 1962.
 WINTERNITZ, M.: A History of Sanskrit Literature I.—III. Calcutta 1927—59.

9. Hinduistická mytologie

- HOPKINS, E. WASHBURN: Epic Mythology. Strassburg 1915.
 THOMAS, P.: EPICS, Myths and Legends of India. Bombay b. r.

Obsah

Předmluva [D. Zbavitel]	str. 5
Prehistorie hinduismu [V. Gampert]	str. 11
Od védů k bráhmanismu [E. a B. Merhautovi]	str. 15
Od bráhmanismu k hinduismu [I. Fišer]	str. 32
Učení hinduismu ([B. Merhaut]	str. 43
Kult bohyně [O. Pertold]	str. 57
Láska a odříkání [I. Fišer]	str. 68
Džinismus [O. Pertold]	str. 80
Hinduismus a literatura [D. Zbavitel].	str. 90
Hinduistická mytologie [E. Merhautová]	str. 102
Hinduismus a malířství [H. Knížková]	str. 124
Hinduismus a islám [J. Marek]	str. 136
Hinduistický kalendář [D. Zbavitel]	str. 150
Největší pouť na světě [M. Krása]	str. 162
Svátky životního cyklu [M. Ganguliová]	str. 168
Obřady doma a v chrámě [K. Zvelebil]	str. 179
Čáry a kouzla [K. Zvelebil]	str. 193
Kasty [D. Zbavitel]	str. 204
Novodobá reformační hnutí [M. Krása]	str. 218
Hinduistický kaleidoskop:	
Posvátné řeky [E. Merhautová]	str. 241
Hinduistické chrámy [H. Knížková]	str. 242
Romantika bajadér [K. Zvelebil]	str. 244
Škrtiči bohyně Bhavání [K. Zvelebil]	str. 245
Posvátná zvířata [V. Miltner]	str. 247
Hinduismus a původní obyvatelstvo [E. Merhautová]	str. 247
Hinduismus a jazyk [V. Miltner]	str. 249
Inzerát z ind. tisku [přel. B. Merhaut]	str. 251
Žena v hinduistické společnosti [D. Zbavitel]	str. 253
Svatba s překážkami [M. Krása]	str. 254
Bibliografie	str. 257
Vysvětlivky a index	str. 261
Seznam vyobrazení	str. 290

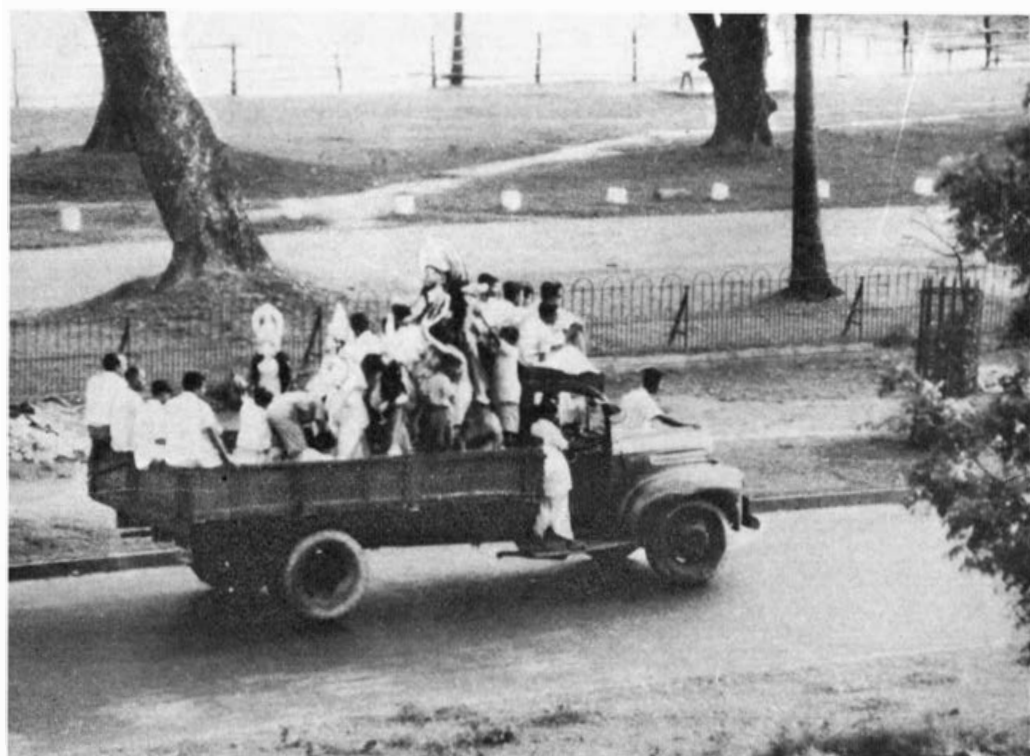
Bozi, bráhmani, lidé

Čtyři tisíciletí hinduismu

Dr. Dušan Zbavitel, CSc. (hlavní redaktor díla),
dr. Ivo Fišer, dr. Vilém Gampert,
Míladá Ganguliová, prom. fil. Hana Knížková,
dr. Miloslav Krása, prom. fil. Jan Marek CSc.,
dr. Boris Merhaut, dr. Eliška Merhautová,
prom. fil. Vladimír Miltner CSc.,
prof. dr. Otakar Pertold, DrSc.,
dr. Kamil Zvelebil CSc.

Verše na str. 17, 19, 93 a 129 přeložil O. Friš,
na str. 142—3 J. Marek, na str. 157 a 158 D. Zbavitel
a na str. 185 a 186 K. Zvelebil

Vydalo Nakladatelství Československé akademie věd Praha 1964
Přebal a vazbu navrhl a graficky upravil Josef Týfa
Redaktorka publikace dr. Olga Adamová
Technický redaktor Petr Turek
Vydání 1 – 296 str. (12 obr.) – 33 příloh (99 obr. černobílých, 17 barevných)
Vytiskla Polygrafia, n. p., Praha, závod 1
30,20 AA – 30,57 VA – D-14 40041*
Náklad 8000 výtisků – 02/65 – 6105
21-058-64
Cena váz. výt. 40,50 Kčs
63/VI-5

Socha Durgy
je odvážena
k ponoření do řeky

46

Sarasvatípúdža
v Bengálsku

47

Uctívání boha
Šivy v Bombaji

48

Kumbhnéla
v Iláhábádu
49—50

